

Việt Nam cần hành động ưu tiên như thế nào để thoát hiểm từ khủng hoảng kinh tế tài chính toàn cầu

PGS. TS. NGÔ ĐOÀN VINH
Viện trưởng Viện Chiến lược phát triển

Thoát hiểm từ khủng hoảng kinh tế tài chính toàn cầu là vấn đề lớn, phức tạp và có tầm quan trọng đặc biệt. Có ý kiến cho rằng, nếu chúng ta chỉ bàn về việc ứng phó trong bối cảnh khủng hoảng mà không bàn cả vấn đề hậu khủng hoảng thì liệu Việt Nam có thể giải quyết được vấn đề một cách triệt để và có hệ thống nhằm thoát ra khỏi khủng hoảng và bắt lên được không? Chúng tôi cho rằng, chúng ta nên bàn một cách tổng thể, hệ thống và có tầm nhìn dài hạn thì mới hy vọng có được thành tựu như mong muốn. Từ nhận thức như vậy, chúng tôi thấy cần trao đổi một số vấn đề mà chúng tôi cho rằng chúng rất quan trọng để thống nhất nhận thức rồi đi tới hành động một cách khôn ngoan và hiệu quả cao hơn để phát triển kinh tế của nước nhà.

1- Về cuộc khủng hoảng kinh tế tài chính toàn cầu lần này đã có nhiều ý kiến bình luận và đã có nhiều nhận xét rất xác đáng. Ở đây chúng tôi muốn nhấn mạnh tới một một điểm là cuộc khủng hoảng kinh tế tài chính (sau đây gọi tắt là cuộc khủng hoảng) lần này xuất phát từ Mỹ và các nước tư bản phát triển mà lâu nay người ta cho rằng, họ là những quốc gia đi đầu trong quá trình phát triển của thế giới, họ là những người ở vị trí giảng dạy cho những người khác, thế mà họ chẳng dự báo nổi khủng hoảng và cũng quá vất vả tìm phương cách cứu chữa khủng hoảng. Phải chăng chủ nghĩa tự do quá trốn cùng với sự xem nhẹ vai trò của nhà nước và sự thịnh hành của các nhóm lợi ích đã làm cho những quốc gia này mất khả năng kiểm soát các hệ thống kinh tế, hệ thống tài chính và nói rộng hơn là mất khả năng lãnh đạo quá trình phát triển kinh tế. Đã đến lúc thế giới cần quay lại với Keynes. Việc

quay lại với Keynes đồng nghĩa với phải quan tâm thực thi hai vấn đề cơ bản sau đây:

Thứ nhất, hãy tôn trọng vai trò của nhà nước đối với phát triển kinh tế. Điều này đòi hỏi mỗi nhà nước dù theo đuổi chế độ chính trị nào thì cũng phải tiến hành cải cách một cách nghiêm túc, có định hướng dài hạn và có hiệu lực, hiệu quả cao. Thực tế cho thấy chưa có một quốc gia nào mà khi nhà nước yếu mà họ lại có nền kinh tế mạnh cả. Tức là muốn có nền kinh tế mạnh phải có nhà nước mạnh với ý nghĩa đủ năng lực quản trị quốc gia có hiệu quả. Nhà nước phải được hiện đại và tài giỏi. Muốn vậy thì phải có bộ máy hiệu quả và đội ngũ công chức giỏi giang, trong đó đặc biệt là giới tinh hoa - Những nhà lãnh đạo. Các nhà lãnh đạo giữ vị trí quyết định đối với phát triển quốc gia nói chung và phát triển kinh tế của đất nước nói riêng. Họ không chỉ là người đề xướng chủ trương có tính cách

mạng, có tính đột biến mà họ còn là người tổ chức thực hiện chủ trương do họ đề ra chứ không phải là người khác. Nếu như rơi vào tình trạng trong quá trình phát triển, một việc mà nhiều người làm tức là không ai làm, đối với một việc mà nhiều người chịu trách nhiệm thì cũng đồng nghĩa với không ai chịu trách nhiệm cả. Cá nhân trách nhiệm sẽ đem lại hiệu ích và hiệu quả to lớn. Xã hội phải giám sát việc này và cơ quan lãnh đạo phải có cơ chế để làm được việc này cũng như để giới tinh hoa thể hiện được giá trị của họ đối với đất nước. Khi bàn về vấn đề này người ta nhắc nhiều đến Pak Chung Hy của Hàn Quốc, Lý Quang Diệu của Singapore, Đặng Tiểu Bình của Trung Quốc, Washington của Mỹ, Putin của Nga... Nhiều ý kiến cho rằng, có lẽ con người phải ráng sức tạo ra lịch sử chứ không đợi lịch sử tô vẽ cho mình và cho cộng đồng của mình.

Thứ hai, Nhà nước phải xác định trách nhiệm của mình đối với quá trình phát triển đất nước nói chung và phát triển kinh tế nói riêng. Bàn về vấn đề này đã có rất nhiều ý kiến và kinh nghiệm của thế giới cũng không ít. Chúng tôi chỉ muốn bàn thêm tới mấy vấn đề:

- *Vấn đề đầu tiên là Nhà nước phải tự đổi mới và luôn luôn đổi mới. Đây là vấn đề khó nhất trong các vấn đề khó đối với quá trình*

phát triển của bất kể quốc gia nào. Chậm trễ đổi mới nhà nước theo hướng có hiệu lực và hiệu quả và theo hướng xây dựng thành công xã hội tự do, giàu có, văn minh và hạnh phúc thì khó có thể có được sự phát triển như kỳ vọng của đông đảo người dân.

Nhà nước cần có cơ chế, chính sách tuyển chọn, thu hút và sử dụng người tài phụng sự cho công cuộc cải cách nhà nước và sự nghiệp phát triển quốc gia. Nhân tài đối với giới lãnh đạo là vấn đề có ý nghĩa cực kỳ quan trọng. Họ không thể từ trên trời rơi xuống mà phải từ nhân dân được tuyển chọn và đào tạo. Chúng ta có thể thuê tư vấn, thuê tham mưu nhưng không thể thuê lãnh đạo cấp cao với ý nghĩa là tổng chỉ huy. Đây là việc làm không thể chậm trễ hơn và phải triển khai quyết liệt. Nói về vấn đề này chắc không cần bàn gì thêm mà chỉ nên hành động nhanh, kiên quyết có hiệu quả.

Nhà nước phải là người tổ chức xã hội hoặc nói cách khác là làm cho xã hội hoạt động có tổ chức mà trước hết là làm cho các hoạt động kinh tế có tổ chức. Nhà nước đóng vai trò bà đỡ cho những doanh nghiệp, công dân làm ăn chân chính; trừng trị những ai, những tổ chức làm sai lệch hoặc cản trở quá trình phát triển. Nhà nước phải tiến hành luật hoá để có cơ sở làm được việc đó.

- Nhà nước phải nêu cao trách nhiệm định hướng phát triển và cung cấp dịch vụ công. Muốn vậy thì nhà nước phải nhạy bén với diễn biến các xu thế phát triển của thế giới cũng như với những đòi hỏi của nhân dân trong nước. Cùng nhau phát triển trong điều kiện tranh giành quyết liệt và hợp tác mạnh mẽ vì lợi ích quốc gia cũng như xu thế hành động tập thể để giải quyết các vấn đề toàn cầu và biến đổi khí hậu trên phạm vi toàn

thế giới đặt ra cho các quốc gia phải tìm cách ứng phó và tham gia các cuộc chơi lớn trong thế phát triển phức tạp của toàn cầu hoá. Quản trị quốc gia mà trong đó có nhiệm vụ quản trị tài nguyên là vấn đề phải được cải thiện mạnh mẽ; xây dựng cơ chế phân bổ nguồn lực hợp lý, hỗ trợ những người yếu thế và nâng cao phúc lợi xã hội cũng phải là những vấn đề cần coi trọng đối với nhà nước.

- Thực hiện giám sát của nhân dân đối với các hoạt động của nhà nước. Đây là vấn đề đã được nhiều người bàn luận và xã hội đồng tình. Đã đến lúc muốn phát huy sức mạnh tổng hợp của nhân dân nên để nhân dân thực hiện quyền phúc quyết đối với các quyết định phát triển của đất nước, mà để làm việc này có lẽ cần tiến hành sớm việc trưng cầu dân ý.

2- Hình thành hai hệ thống quan trọng để phát triển hiệu quả đất nước

Hệ thống đánh giá chất lượng quốc gia

Một quốc gia mà Việt Nam không phải là ngoại lệ muốn phát triển cần có được những chủ trương, đường lối, quyết định phát triển đúng đắn và tổ chức thực thi một cách hiệu lực, hiệu quả những chủ trương, đường lối, quyết định ấy. Hệ thống này có trách nhiệm đánh giá, thẩm định các chủ trương, đường lối, quyết định, cơ chế chính sách phát triển. Chỉ sau khi có đánh giá, thẩm định của hệ thống này thì mới đưa các chủ trương, đường lối, quyết định, cơ chế chính sách vào cuộc sống. Trong quá trình thực thi các chủ trương, đường lối, quyết định, cơ chế chính sách phát triển hệ thống này có trách nhiệm tiếp tục đánh giá tính khả thi, tính đúng đắn hoặc sự sai lệch của các chủ trương, đường lối, quyết định, cơ

chế, chính sách ấy và kiến nghị sự điều chỉnh cần thiết lên các cơ quan có trách nhiệm để xem xét quyết định những việc phải làm tiếp theo.

Hệ thống đánh giá chất lượng phải được hình thành trên phạm vi quốc gia, từ Trung ương tới địa phương, từ chính phủ tới các doanh nghiệp và các cộng đồng. Hệ thống này phải được tổ chức độc lập với các cơ quan nhà nước công quyền (kể cả các cơ quan tư vấn) và cần có khung khổ pháp lý để hoạt động có hiệu quả. Hết sức tránh tình trạng chi phối của các nhóm lợi ích không vì đại cục, không vì toàn cục. Hệ thống này phải xây dựng các tiêu chí đánh giá khách quan, khoa học.

Hệ thống sáng tạo quốc gia

Một quốc gia muốn phát triển, đặc biệt lại muốn phát triển nhanh, hiệu quả cao thì không thể không có hệ thống sáng tạo. Hệ thống này có trách nhiệm chủ yếu trong việc sáng tạo ra các giá trị quốc gia, đặc biệt là các giá trị mới. Một quốc gia được coi là đã phát triển không thể chỉ biết dùng hàng hoá do nước khác sản xuất ra và phân công lao động chỉ biết đi làm thuê cho nước ngoài, thậm chí làm thuê cho nước ngoài ngay trên lãnh thổ của mình. Theo kinh nghiệm quốc tế, muốn khắc phục tình trạng này không có cách nào khác mà phải có hệ thống sáng tạo quốc gia. Đây là hệ thống bao gồm các tổ chức nghiên cứu và triển khai đủ năng lực sáng tạo, dẫn đường cho sản xuất kinh doanh của đất nước. Trong hệ thống này tổ chức nghiên cứu khoa học, sáng tạo công nghệ phải được đặc biệt coi trọng và đầu tư xây dựng thoả đáng. Muốn tiết kiệm chi tiêu thế nào thì việc đầu tư xây dựng các tổ chức nghiên cứu triển khai mạnh là rất cần thiết. Đầu tư đủ và kiểm soát có hiệu quả trong việc phát triển hệ

thống sáng tạo quốc gia có ý nghĩa to lớn đối với công cuộc hưng thịnh quốc gia của Việt Nam.

Đối với nước ta, ít nhất là phải xây dựng được Viện nghiên cứu chiến lược phát triển quốc gia; Viện cải cách; Viện công nghệ công nghiệp; Viện công nghệ nông, lâm, ngư nghiệp; Viện nghiên cứu biến đổi khí hậu toàn cầu; Viện nghiên cứu phát triển kinh tế biển và công nghệ đại dương; Viện nghiên cứu cải cách nhà nước. Các viện này do nhà nước thành lập, đầu tư nghiên cứu và kiểm tra giám sát. Việc đánh giá kết quả, hiệu quả hoạt động của các Viện nêu trên phải được tiến hành hàng năm và phải căn cứ vào mức độ đóng góp cho công cuộc phát triển của đất nước. Các viện này phải có được cơ chế chính sách, nhất là có nguồn kinh phí để mở rộng hợp tác quốc tế và thu hút nhân tài vào làm việc.

3- Xây dựng được các tiền đề trọng yếu cho phát triển

Đây cũng là vấn đề quan trọng mà nhiều người đã dày công nghiên cứu và đã thể hiện ý kiến. Ở đây chúng tôi chỉ muốn nêu hai vấn đề để nhấn mạnh điều cần nói. Đó là:

Hình thành cho được nguồn nhân lực chất lượng cao. Đây là điểm mấu chốt nhất. Xây dựng nguồn nhân lực chất lượng cao thì dễ nhất trí nhưng thế nào là chất lượng cao và lực lượng nào cần có chất lượng cao trước tiên mới quan trọng? Về chất lượng thì có lẽ chúng ta nên lấy tiêu chí của các nước công nghiệp mới (theo từng ngành nghề) và xem xét đặc thù của Việt Nam để chọn ra tiêu chí chất lượng cao. Chất lượng cao nói một cách cụ thể thì nó phải đáp ứng yêu cầu hiện đại hoá đất nước Việt Nam và những người lao động này có thể làm việc ở những

nước công nghiệp phát triển. Đội ngũ lãnh đạo nhà nước và doanh nghiệp cũng như những người làm công việc tham mưu phải có trình độ cao; những người làm việc ở những khu vực đỉnh cao phải có trình độ tay nghề tinh xảo. Ưu tiên đầu tư đào tạo những loại lao động này là cần thiết và phải tổ chức thực thi kiên quyết.

Xây dựng được hệ thống kết cấu hạ tầng đủ sức đáp ứng yêu cầu của công cuộc phát triển

Trong hệ thống kết cấu hạ tầng cứng, chúng tôi muốn nhấn mạnh mạng giao thông vận tải. Đây là tiền đề phát triển quan trọng đối với tất cả các quốc gia. Hệ thống đường giao thông (cả đường sắt, ô tô, thủy), sân bay, hải cảng, viễn thông, cơ sở phòng chống thiên tai phải được ưu tiên phát triển bằng mọi hình thức đầu tư và sự tham gia của mọi thành phần kinh tế. Phát triển hệ thống giao thông nên có tầm nhìn dài hạn khoảng vài chục năm đến trăm năm. Chúng ta chưa có nhiều kinh nghiệm về lĩnh vực này, vì thế khi quy hoạch phát triển dài hạn nên có sự tư vấn của chuyên gia quốc tế và sự gắn kết chặt chẽ các nhà chiến lược phát triển kinh tế, xã hội với các nhà quy hoạch giao thông.

Xây dựng kết cấu hạ tầng mềm tương thích với quá trình phát triển. Hệ thống luật pháp, giáo dục đào tạo, thông tin, nhân lực... thuộc kết cấu hạ tầng mềm nhưng phải chọn ra khâu then chốt để giải quyết sớm. Cùng với việc cải cách hệ thống luật pháp và phát triển con người (với hàm ý cải tiến, nuôi dưỡng) không thể chậm trễ hơn.

4- Tiết kiệm và hiệu suất trong phát triển phải xem như một trong những quốc sách

Trước hết, là vấn đề tiết kiệm. Tiết kiệm thời gian, dồn sức cho tạo ra sản phẩm xã hội có khối

lượng lớn và chất lượng cao là việc làm cấp bách. Hội họp không có hiệu quả, quá trình làm các thủ tục hành chính trong một số lĩnh vực, công việc chèn chèn, tán gẫu... đã làm mất đi của chúng ta khá nhiều thời gian quý báu. Trong hàng loạt vấn đề tiết kiệm thì không thể không nhấn mạnh tiết kiệm tiêu hao năng lượng, tiết kiệm sử dụng tài nguyên, nguyên liệu và tiết kiệm tiêu hao nước cần xem chúng như những vấn đề của hiện tại và của cả tương lai. Hiện nay Việt Nam tiêu hao nhiều năng lượng, nguyên liệu và nước để tạo ra một đơn vị sản phẩm so với Nhật Bản, Singapore, Hàn Quốc...

Thứ hai, phải nhanh chóng phổ cập quan điểm nâng cao hiệu suất phát triển ở nước ta. Hiệu suất sử dụng một đồng vốn đầu tư, một ha đất, một lao động, một đơn vị năng lượng, một giờ vận chuyển, một giờ hội họp... của Việt Nam phải được cải thiện đáng kể thì mới mong có thể cạnh tranh (vì hiện nay tiêu hao của Việt Nam cao hơn nhiều so với các nước công nghiệp phát triển ngay trong khu vực).

Làm thế nào để mỗi ha đất tạo ra nhiều giá trị và nuôi sống được nhiều người; một KWh điện, một m³ nước, một giờ làm việc... tạo ra được nhiều hơn GDP và sản phẩm xã hội.

Thực ra tiết kiệm và hiệu suất là hai mặt của một vấn đề thống nhất là phát triển nhanh hợp lý và có chất lượng. Không thể tách bạch hai vấn đề này một cách máy móc, nhưng để dễ nhận biết, chúng tôi nêu thành hai vấn đề như trên. Để tiết kiệm và có hiệu suất trong phát triển thì việc đầu tiên là đổi mới cơ cấu ngành nghề trên cơ sở phát huy lợi thế so sánh của đất nước và hình thành những ngành và sản phẩm chủ lực cùng với việc giảm nhanh chi phí đầu vào cho các doanh nghiệp. □